

Дотримання процесуальної форми в кримінальному провадженні як гарантія забезпечення прав учасників кримінального процесу

В сучасній юридичній науці кримінальна процесуальна форма розглядається як сукупність закріплених законом юридичних процедур, умов та гарантій, які забезпечують вирішення завдань кримінального судочинства. При цьому під процедурами розуміється передбачена законом послідовність здійснення як окремих процесуальних дій, так і їх сукупностей, що утворюють зміст окремих проваджень та стадій кримінального судочинства [2, с. 634].

На основі викладених поглядів учених можна сформулювати поняття кримінальної процесуальної форми, котру слід розуміти як алгоритм кримінального провадження в цілому, порядок здійснення процесуальних дій та порядок прийняття процесуальних рішень.

Отже, незважаючи на різні підходи до визначення поняття кримінальної процесуальної форми, їх практичний зміст один - необхідність суворого дотримання норм кримінального процесуального права як єдиного можливого шляху вирішення завдань кримінального провадження у кримінальному процесі [1, с. 19]. Саме у процесуальній формі, як зазначає Є. Г. Коваленко, знаходить своє вираження зміст кримінального процесу, оскільки кримінальна процесуальна форма утворює врегульований, обов'язковий правовий режим провадження у кримінальних справах [3, с. 19].

Значення кримінальної процесуальної форми для вирішення завдань кримінального судочинства важко переоцінити, адже неухильне дотримання процесуальної форми є необхідною умовою законності дій та рішень у кримінальному провадженні, забезпечення всебічності, повноти, об'єктивності дослідження обставин у кримінальному провадженні, що є запорукою ухвалення законного, обгрунтованого та справедливого судового рішення. Однак дотримання процесуальної форми не слід ототожнювати з формалізмом, надавати їй значення самоцілі, бо кримінальна процесуальна форма важлива не сама собою, а є ефективною гарантією дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, запорукою успішного вирішення завдань кримінального судочинства, а відтак - і здійснення правосуддя в цілому [6, с. 242, 248].

Важливим питанням, пов'язаним із процесуальною формою, є питання про її єдність та диференціацію. Сутність проблеми полягає в необхідності визначення напрямів удосконалення кримінальної процесуальної форми або шляхом забезпечення єдиного порядку провадження за всіма категоріями кримінальних проваджень, або диференціювання її за певними критеріями та обставинами кримінального провадження.

Тривалий час одне з важливих місць у характеристиці чинної в кримінальному судочинстві процесуальної форми належало її уніфікації. Єдність кримінального судочинства, за словами С. С. Циганенка, виступала як

правова та структурна основа процесуальної діяльності, виявляла безпосередній вплив на характер реалізації інститутів матеріального права, відтак - на її кінцеві результати [7, с. 2]. Якісні перетворення галузі матеріального кримінального права, реорганізація органів кримінальної юстиції, зміна змісту правових завдань суттєво вплинули і на структуру кримінального судочинства. Уніфікація, яка досі забезпечувала ефективність кримінальних процесуальних інститутів, виявилась нездатною в повній мірі виконати завдання, поставлені перед модернізованою структурою кримінального судочинства. Тому досягнення цілей кримінального судочинства у низці кримінальних проваджень потребує застосування особливих процесуальних механізмів.

Між кримінальною процесуальною формою та змістом кримінального процесу, який вона уособлює, існує тісний зв'язок, котрий у своєму розвитку піддається законам діалектики. Процесуальна форма є вираженням змісту кримінального судочинства та способом його здійснення, тому як тільки кримінальна процесуальна форма перестає бути формою змісту, вона втрачає будь-яку цінність, таке відбувається періодично внаслідок швидшого розвитку змісту кримінальної процесуальної форми в порівнянні з її формою, що призводить до виникнення та зростання суперечностей між ними [5, с. 98].

Відтак одним із основних напрямів удосконалення кримінальної процесуальної форми є її диференціація. З цього приводу в науковій літературі вказано, що прагнення до диференціації кримінального судочинства - давня тенденція, витoki якої беруть початок у далекому минулому, характерна майже для всіх сучасних держав. В її основі лежить бажання застосовувати такі форми судочинства, які були б адекватні тяжкості й складності провадження, що розглядається, та тим правовим наслідкам, котрі можуть настати в результаті такого розгляду [7, с. 28]. Втім, у теорії кримінального процесу так і не визначено природу й зміст диференціації та межі її застосування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.01.2012 року ВР №4656 - 6.
2. Канюка І. М. Принцип процесуальної економії в кримінальному судочинстві України : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І. М. Канюка ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад». - Одеса, 2015. - 20 с.
3. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України : навч. посіб. / Є. Г. Коваленко. - К. : Юрінком Інтер, 2004. - 576 с.
4. Новак Р. В. Інститут угод як прояв диференціації кримінально- процесуальної форми / Р. В. Новак // Вісник Вищої Ради Юстиції. - № 3 (15). - 2013. - С. 74-86.
5. Савицький Д. О. Підстави диференціації процесуальних форм і їх реалізація у провадженні зі спрощеною формою / Д. О. Савицький // Науковий

вісник Національної академії внутрішніх справ України : Науково- теоретичний журнал. - 2002. - № 2. - С. 214-223.

6. Трофименко В. М. Диференціація процесуальної форми як пріоритетний напрямок реформування кримінального судочинства України / В. М. Трофименко // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / Акад. прав. наук України. - Х. : Право, 2012. - 2012 р. - № 3 (70). - С. 242- 250.

7. Цыганенко С. С. Дифференциация как модель уголовного процесса (уголовно-процессуальная стратегия) / С. С. Цыганенко // Материалы международной конференции, посвященной 160-летней годовщине со дня рождения проф. И. Я. Фойницкого 11 - 12 октября 2007 года. (Санкт- Петербург) [Электронный ресурс]. - Режим доступа :

http://www.iuaj.net/1_oldmasp/modules.php?name=Pages&go=page &pid=225